

УДК 81.373

PECULIARITIES OF MILITARY TERMINOLOGY RENDERING IN THE TRANSLATION PROCESSES**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ПЕРЕКЛАДІ****Ostapenko S.A. / Остапенко С.А.***s.ped.s., as.prof. / к.пед.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-3915-4854

Udovichenko H.V. / Удовіченко Г.М.*s.ped.s., as.prof. / к.пед.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-3731-0857

*Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Tramvaina 16, 50005
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-
Барановського, м. Кривий Ріг, Трамвайна 16, 50005*

Анотація. В роботі розглядається питання перекладу військової термінології. Автори описують складники складнощів перекладу термінів військової галузі та аналізують приклади таких способів відтворення термінів, як транслітерація, транскрипція, калькування, перифраза, адаптація, комбінований переклад. Значна увага приділяється транскодуванню як засобу перекладу терміну не на іншу мову, а на спеціальний код, що може бути зрозумілий на інших мовах та комп'ютеру. Фокус уваги також зосереджено на концептуальному перекладі, який вимагає від перекладача глибокого розуміння терміну та контексту, в якому він вживається.

Ключові слова: термін, військова термінологія, перифраза, адаптація, концептуальний переклад, транскодування

Вступ

Питання термінології стали нагальною проблемою в галузі перекладознавства та лінгвістики. Термінологічні одиниці становлять важливий пласт лексики, який стрімко розширюється і є дуже потрібним фахівцям різних сфер суспільного життя, тим самим привертаючи увагу багатьох філологів. Однак ці одиниці можуть становити труднощі для перекладачів. Переклад фахових текстів передбачає не лише відтворення термінологічних одиниць, а й досягнення адекватного перекладу без розуміння походження, формування, класифікації, функцій (у межах і поза межами певної терміносистеми) та специфічних перекладацьких нюансів термінів.

Під час процесу перекладу перекладач повинен узяти на себе повну відповідальність за те, щоб усю інформацію було передано з максимальною точністю та без будь-яких помилок чи спотворень.

Володіння військовою термінологією є обов'язковою умовою успішного перекладу, оскільки необхідно вміти розрізняти точні значення кожного терміна і бездоганно передавати їх у перекладі. Цей набір навичок стає ще більш важливим, коли під час військових операцій доводиться працювати в умовах дефіциту часу. Знання різних способів словотворення також виявляється незамінним, оскільки дає змогу перекладачеві швидко зорієнтуватися в предметі перекладу.

Багато лінгвістів присвятили свої наукові пошуки вивченню тонкощів, притаманних термінам та їх перекладам. Серед них Г. Агапова, Н. Александрова, І. Арнольд, І. Багмут, Г. Винокур, В. Даниленко, Т. Кияк, В. Лейчик, М. Мартем'янова, С. Радецька, С. Хоменко та багато інших, які внесли цінний внесок у дослідження цієї теми. Особливої уваги заслуговують труднощі, що виникають при перекладі іншомовних запозичень, на які звертають увагу І. Кікець та Н. Кікець в опублікованих працях з цієї тематики.

Метою роботи є дослідження основних способів відтворення військової термінології в процесі перекладу на українську мову.

Результати дослідження

Складнощі перекладу військових термінів

Науково-технічні терміни становлять собою основу спеціальної та професійної галузі науки, постійно вживаються в науково-технічних текстах, тож при їх перекладі виникають певні труднощі, враховуючи неоднорідність або нестачу перекладних еквівалентів. Наприклад різні поняття у канадській, американській або британській англійській мові можуть мати однакові значення, позначаючи те саме явище або об'єкт, а при перекладі мати дуже обмежену кількість відповідників.

Складнощі перекладу військових термінів полягають у специфіці цієї термінології, яка характеризується високим ступенем технічності та спеціалізації. Це може становити проблему для перекладача, який не має достатнього рівня знання військової тематики, технічного мовлення та граматичної правильності. Розглянемо різні складники складнощів перекладу військової термінології.

1. Перший складник полягає у тому, що військова термінологія вона містить велику кількість спеціалізованих термінів, які можуть бути незнайомими перекладачеві. Наприклад, терміни «artillery barrage» або «minefield» можуть бути зрозумілі тільки фахівцям у військових справах.

2. Другий складник складнощів пов'язаний з використанням аббревіатур та акронімів у військовій термінології. Багато термінів складаються з аббревіатур, які можуть мати різні значення залежно від контексту. Наприклад, «IED» означає «імпровізований вибуховий пристрій», але також може означати «інженерно-експлуатаційні дані» в інших контекстах.

3. Третій складник пов'язаний з використанням сленгу та жаргону у військовій термінології. Слова та фрази, які є частиною військового жаргону, можуть мати різні значення в різних контекстах. Наприклад, термін «grunt» може використовуватися як пестлива назва солдата піхоти, або як негативна оцінка його професійної підготовки.

4. Четвертий складник складнощів полягає у використанні термінів, які мають спільне вживання в кількох країнах, але мають різні значення в різних контекстах. Наприклад, термін «counterattack» в англійській мові означає *напад з метою ураження ворога, який проводиться як відповідь на попередній напад*. Але у деяких інших країнах, таких як Франція та Німеччина, термін «contre-attaque» частіше використовується для опису оборонних дій, які мають на меті перешкодити або відбити напад ворога.

Це все може призвести до помилкового розуміння термінів і, відповідно, до неправильного використання військових стратегій та тактик. Щоб уникнути цього, перекладач повинен бути добре обізнаний з військовою термінологією країн-партнерів і знати відмінності в їх використанні термінів.

Крім того, існує проблема недостатньої стандартизації військової термінології між країнами. Наприклад, термін «brigade» може мати різні значення в різних країнах. У США він зазвичай використовується для опису бригади земляних військ, тоді як у Франції та інших країнах Європи цей термін може включати в себе бригади повітряних сил або навіть бригади військово-морських сил.

Переклад термінів військової термінології потребує не тільки знання мови, але і знання специфіки військових операцій та зброї. У залежності від контексту, переклад може бути різним, тому важливо враховувати всі нюанси та особливості термінології. Наприклад, термін «fire support» може мати різні переклади, залежно від контексту. Якщо це військова операція, то це буде «підтримка вогнем», а якщо це підтримка під час пожежі, то це буде «підтримка пожежної безпеки».

Для успішного перекладу військової термінології необхідно дотримуватися певних правил та рекомендацій. Перекладач повинен ретельно вивчити контекст та з'ясувати мету та ціль перекладу. Він повинен мати розуміння технічних характеристик та особливостей військової техніки, використовувати правильні терміни та виключати можливість неправильного сприйняття перекладу. Крім того, важливо забезпечити послідовність та узгодженість термінології в усьому тексті, використовуючи стандартизовані терміни та аббревіатури. Необхідно мати спеціальні знання та досвід у цій галузі. Також важливо враховувати культурні та історичні відмінності між країнами, які можуть вплинути на тлумачення термінів та їх вживання.

Зазначені складнощі перекладу військової термінології показують необхідність професійного та уважного підходу до цієї галузі перекладу. Важливо розуміти, що невдало зроблений переклад може мати серйозні наслідки для військових дій та безпеки людей. Тому військові перекладачі мають велику відповідальність та важливу роль у забезпеченні правильного та чіткого сприйняття військової термінології, як у власній країні, так і за кордоном.

Наприклад, термін «sniper» може мати різні тлумачення в різних країнах. У США це означає снайпера, який веде вогонь з великої відстані, зазвичай зі снайперської гвинтівки. У Великобританії термін «sniper» може використовуватися для опису будь-якого бійця, який має досвід та вміння стріляти точно з будь-якої зброї.

Ще одним прикладом складнощів перекладу військової термінології є термін «combat readiness» (бойова готовність). Цей термін описує ступінь готовності військової одиниці або окремого військового підрозділу до бойових дій. У перекладі на українську мову це може бути відтворено як «бойова готовність», «готовність до бойових дій», «готовність до бойової діяльності» тощо. Проте, при перекладі важливо враховувати, що «combat readiness» може

включати не тільки підготовку військових до бойових дій, але й підготовку техніки та озброєння, логістику, командування тощо. Тому відтворення точного значення терміну в перекладі може становити певні виклики і вимагати

Тому важливо не тільки знати переклад термінів, але й розуміти їх значення та контекст вживання. Це допоможе уникнути недорозумінь та помилкових інтерпретацій.

Відтворення військової термінології в перекладі

Переклад військової термінології може бути дуже складним завданням через специфіку цієї галузі знань та наявність великої кількості термінів, які не мають прямого еквівалента в інших мовах. Однак, існують різні способи перекладу військової термінології, які допомагають зробити процес перекладу більш ефективним та точним. Розглянемо деякі з них:

1. Транслітерація

Транслітерація є одним із найбільш поширених способів перекладу військової термінології. Цей спосіб полягає в тому, що терміни мови оригіналу передаються по літерах у мові перекладу. Наприклад, термін «tank» (танк) англійської мови транслітерується як «танк» в українській мові. Аналогічними є наступні приклади: *helicopter* – *гелікоптер*, *battalion* – *батальйон*, *radar* – *радар*.

2. Калькування

Калькування є наступним способом перекладу військової термінології, суть якого полягає в дослівному перекладі термінів з відтворенням його структурної моделі. Наприклад, термін «firepower» (вогнева потужність) англійської мови може бути перекладений дослівно як «вогнева сила» українською мовою; вираз «Fire in the hole» буквально перекладається як «Вогонь у ямі», проте українською мовою зазвичай вживають фразу «Увага! Вогонь!» або «Увага! Вистріл!» для передачі аналогічного значення. Ці фрази вже є калькуванням з англійської мови, адже передають структуру речення та складаються зі слів, які буквально перекладені з англійської мови.

3. Перифраза

Цей спосіб полягає в тому, щоб описати термін словами на іншій мові, замість безпосереднього перекладу. Наприклад, термін «aircraft carrier» (літальний авіаносець) може бути перифразований як «ship that carries airplanes» (корабель, що перевозить літаки). Так, у реченні «The ground forces requested air support to provide cover during their advance» – «Сухопутні війська запросили допомогу з повітряних сил для забезпечення прикриття під час їхнього наступу» термін «air support» (повітряна допомога) було перекладено словосполученням «допомога з повітряних сил», що передає те ж саме значення. Такий спосіб перекладу використовується, коли термін неможливо точно перекласти одним словом, але можна передати його значення за допомогою декількох слів.

4. Адаптація

Цей спосіб полягає у адаптації форми слова (терміну) до фонетичних та граматичних форм мови перекладу, так щоб він був більш зрозумілим реципієнтам. Наприклад: «Troops were ordered to retreat due to the overwhelming

enemy forces.» – «Війська отримали наказ на відступ через придушувальну чисельну перевагу ворога». У цьому випадку, було використано спосіб перекладу адаптації, оскільки метою перекладу було передати військову термінологію та зберегти тон першоджерела. Для досягнення цієї мети було використано дещо вільний переклад, в якому додано слово «придушувальна» для передачі сенсу overwhelming. Також була збережена конструкція речення та порядок слів, щоб зберегти точність та стиль оригіналу.

5. Транскрипція

Цей спосіб перекладу полягає в передачі звучання терміну засобами цільової мови. Наприклад, у реченні «The infantry unit was equipped with M16 rifles» ми можемо слово «M16» передати за допомогою транскрипції як «Ем-шістнадцять».

6. Комбінований переклад

Це спосіб перекладу поєднує різні методи перекладу для створення більш точного. Розглянемо комбінований переклад на прикладі речення: «The platoon conducted a reconnaissance mission before launching the attack.»

У цьому реченні використовується військова термінологія, яка може бути перекладена комбінованим способом, включаючи калькування, перифраз та адаптацію. Приклад можливого комбінованого перекладу цього речення на українську мову:

«Взвод провів розвідувальну місію перед початком наступу.»

В процесі перекладу було застосовано адаптацію термінів «platoon» та «reconnaissance», що передані українською мовою як «взвод» та «розвідувальна місія» відповідно. Крім того, для передачі фрази «before launching the attack» була використана перифраза «перед початком наступу».

7. Концептуальний переклад

Це спосіб перекладу полягає в перекладі не тільки слова, але і концепту, який воно виражає. Цей спосіб вимагає від перекладача глибокого розуміння терміну та контексту, в якому він вживається. Наприклад, термін «counterinsurgency» (боротьба з повстанцями) може бути перекладений як «боротьба з антиурядовими силами», якщо це краще відображає концепт терміну українською мовою.

Опис значення є одним зі способів перекладу термінів, який полягає в описі змісту терміна, а не його точному перекладі. Цей спосіб особливо корисний для термінів, які мають унікальне значення в одній мові, але можуть не мати прямого еквівалента в іншій мові. Спосіб дозволяє зберегти повну семантику терміна, в той час як інші способи перекладу можуть бути неповними або викликати недопорозуміння. Наприклад, термін «counterterrorism» в англійській мові може бути перекладений дослівно як «боротьба з тероризмом» українською мовою, але це не дає повної картини про те, що охоплює цей термін. Опис значення цього терміна в перекладі може включати такі елементи, як превентивні заходи, боротьба зі збройними групами, захист критично важливих об'єктів та інші аспекти боротьби з тероризмом.

Опис значення термінів може включати також пояснення контексту, в якому використовується термін, що також може бути важливим для

правильного розуміння терміну в перекладі. Наприклад, термін «air support» військової термінології може бути перекладений як «авіаційна підтримка», але опис значення може додатково вказати, що це може включати обстріли з повітря, доставку бойових припасів та інші дії, які забезпечують підтримку з повітря в ході бойових дій.

Ще одним способом перекладу військової термінології є *транскодування*. Цей спосіб полягає в тому, що терміни перекладаються не на іншу мову, а на спеціальний код, що може бути зрозумілий на інших мовах та комп'ютеру. Такі коди можуть використовуватися у засобах зв'язку, обміні даними та збереженні інформації.

Наприклад, для позначення військових рангів та посад в багатьох країнах використовуються скорочення, які містять букви та цифри. Так, в США для позначення рангу полковника використовується скорочення «COL», а в Україні – «полк.». Ці скорочення можуть бути використані як коди, що мають стандартне значення у всьому світі та можуть бути зрозумілі комп'ютерам, що використовуються військовими.

Транскодування також може використовуватися для позначення спеціалізованих технічних термінів, які мають точні визначення та не допускають різних тлумачень. Наприклад, для позначення типів танків можна використовувати спеціальні коди, що відповідають певним технічним характеристикам танка. «Цей спосіб перекладу використовується для перекладу термінів, коли необхідно зберегти звукову та/або графічну форму слова вихідної мови.» [4] Транскодування також може використовуватися для перекладу складних технічних термінів, коли точний еквівалент в мові перекладу відсутній.

Однак, транскодування не завжди є оптимальним способом перекладу військової термінології, оскільки такі коди можуть бути складними для розуміння для людей, що не мають спеціальної підготовки. Тому, використання транскодів повинно бути обґрунтовано та добре передбачене.

Військова термінологія має свої особливості та нюанси, які потребують спеціальної уваги при перекладі з однієї мови на іншу. Для успішного перекладу військової термінології можуть бути використані різні способи, такі як транслітерація, еквівалентний переклад, калькування, адаптація, словниковий та контекстний способи, а також їх комбінаційні. Важливо пам'ятати, що кожен термін має свій контекст та сферу використання, тому необхідно враховувати їх при виборі способу перекладу.

Висновки

Сфера військової термінології – це сфера, яка оперує суворим дотриманням точності та конкретності. Кожен термін слугує для однозначного представлення єдиного поняття, не залишаючи місця для двозначності чи багатозначності значення. При перекладі на українську мову дуже важливо безпомилково зберегти ці точні відповідності, щоб не допустити значних викривлень і змін у первинному значенні. Для ефективного перекладу складних документів і технічних описів, що є невід'ємною частиною військової справи, де точність має вирішальне значення, необхідно постійно вдосконалювати свої

знання військової термінології, а також стежити за поточними досягненнями в самій галузі, а також за поточними глобальними подіями, які формують цю сферу діяльності кожного дня.

У ході наукової розвідки були розглянуті різні способи перекладу військової термінології, а саме: еквівалентні переклади, транслітерація, калькування та транскодування.

Було встановлено, що військова термінологія має свої особливості відтворення в інших мовах, оскільки вона містить багато специфічних термінів, які можуть мати різне значення в залежності від контексту.

Висновки зазначають, що важливо мати на увазі специфіку термінів військової термінології при їх перекладі, а також використовувати різні способи перекладу для досягнення найкращого результату. Важливим є також збереження послідовності термінології при перекладі, щоб зберегти її специфіку та логіку.

Таким чином, військова термінологія має свої особливості, які потребують особливої уваги при перекладі. Знання військової термінології і вміння правильно відтворювати її можуть бути корисними в багатьох галузях, зокрема в перекладацькій, військовій, дипломатичній, науковій тощо.

Література:

1. Борисенко О. О., Пацій В. І. Термінологія військового відомства: навчальний посібник. Київ: НАУ, 2008. 184 с.
2. Василенко Д. В. Англomовна загальноживана лексика та військова термінологія. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2008. № 4. С. 177–181.
3. Гудманян А. Г., Сидорук Г. І. Вступ до перекладознавства : Конспект лекцій (англ. мовою). К.: НАУ, 2005. 96 с.
4. Гуца Г. В. Способи перекладу юридичних текстів. Національна академія внутрішніх справ України. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/6152/1/УКРАЇНСЬКА%20МОВА%200В%20ч%201_p233-237.pdf
5. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2004. 575 с.
6. Кравець В. Військова термінологія як складова національної мовної культури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 2. С. 116–119.
7. Матвієнко О. Особливості перекладу військової термінології з англійської мови на українську. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2017. № 2 (86). С. 127–132.
8. Павленко О. Військова термінологія в сучасному українському мовленні: стан та проблеми використання. *Мовознавчі студії*. 2015. № 9. С. 232–237.
9. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України. Національна академія внутрішніх справ України. URL:

<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/1566/1/Словник%20проф.%20Термінології.pdf>.

10. FM 17–98-chapter 3 reconnaissance. GlobalSecurity. URL: <https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/17-98/ch3.htm>

11. Stories of Service: TACP turning the tide of battle. Air Force. URL: <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/3360409/stories-of-service-tacp-turning-the-tide-of-battle/>

References:

1. Borysenko, O. O. & Patsii, V. I. (2008). *Terminolohiia viiskovoho vidomstva: navchalnyi posibnyk* [Terminology of the military department: a textbook]. Kyiv, NAU Publ., 184 p.

2. Vasylenko, D. V. (2008). *Anhlomovna zahalnovzhyvana leksyka ta viiskova terminolohiia* [Common English vocabulary and military terminology]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky* [Scientific bulletin of Lesia Ukrainka Volyn National University], no 4, pp. 177–181.

3. Hudmanian, A. H. & Sydoruk, H. I. (2005). *Vstup do perekladoznavstva : Konspekt leksii (anhl. movoiu)* [Introduction to translation studies: Synopsis of lectures (in English)]. Kyiv, NAU Publ., 96 p.

4. Hushcha, H. V. *Sposoby perekladu yurydychnykh tekstiv* [Methods of translation of legal texts]. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy Publ. Retrieved from: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/6152/1/УКРАЇНСЬКА%20МОБА%20В%20ч%201_p233-237.pdf

5. Karaban, V. I. (2004). *Pereklad anhliiskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy* [Translation of English scientific and technical literature. Grammatical difficulties, lexical, terminological and genre-stylistic problems]. Vinnytsia, Nova Knyha Publ., 575 p.

6. Kravets, V. (2015). *Military terminology as a component of national linguistic culture* [Military terminology as a component of national linguistic culture]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka* [Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko], no 2, pp.116–119.

7. Matviienko, O. (2017). *Osoblyvosti perekladu viiskovoi terminolohii z anhliiskoi movy na ukrainsku* [Peculiarities of translating military terminology from English to Ukrainian]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka* [Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University], no 2 (86), pp. 127–132.

8. Pavlenko, O. (2015). *Viiskova terminolohiia v suchasnomu ukrainskomu movlenni: stan ta problemy vykorystannia* [Military terminology in modern Ukrainian speech: status and problems of use]. *Movoznavchi studii* [Linguistic studies], no 9, pp. 232–237.

9. *Slovnnyk profesiinoï terminolohii dlia maibutnikh fakhivtsiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy* [Dictionary of professional terminology for future specialists of the National Guard of Ukraine]. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy Publ. Retrieved from: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/1566/1/Словник%20проф.%20термінології.pdf>.

10. FM 17–98-chapter 3 reconnaissance. GlobalSecurity. Retrieved from: <https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/17-98/ch3.htm>

11. Stories of Service: TACP turning the tide of battle. Air Force. Retrieved from: <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/3360409/stories-of-service-tacp-turning-the-tide-of-battle/>.

Abstract. The article deal with the issue of translation of military terminology. The authors describe the components of the complexity of translating military terms and analyse examples of such methods of reproducing terms as transliteration, transcription, calquing, periphrase,

adaptation, and complex translation. Considerable attention is paid to transcoding as a means of translating a term not into another language, but into a special code that can be understood by other languages and computers. The focus is also on conceptual translation, which requires from a translator a deep understanding of the term and the context in which it is used.

Key words: *term, military terminology, periphrase, adaptation, conceptual translation, transcoding*

Стаття надіслана: 20.06.2023 р.
© Остапенко С.А., Удовіченко Г.М.